

securitate personală, pot fi selectate cu ușurință drept victime pentru infractori: 5%.

Un grad sporit al riscului de victimizare îl reprezintă acele structuri de personalitate care duc și acceptă un anumit mod de viață parazitar, care nu au un domiciliu statornic, duc lipsă de surse de sub existență constante și sigure, care sînt obligate să realizeze și să accepte contacte și protecții ocazionale, frecventînd locuri și grupuri favorizante actului infracțional, persoane care prin inducție negativă de grup devin victime prin participarea la astfel de manifestări discomportamentale: 6%.

În cadrul comportamentului delictojudiciar victima poate deține una din următoarele situații:

Atitudinea fără semnificație pentru motivația comportamentului agresiv, în care victima poate fi întâmplătoare și accidentală;

Atitudinea pasivă sau indiferentă, dar cu semnificație activă în motivația patologică a agresiunii (impactul cu victimă apare ca un act de surpriză);

Atitudinea activă și potențatoare a motivației patologice la un comportament aberant, care evidențiază potențialul de risc al atitudinilor sau al situațiilor ce intervin și declanșează actul (victima aparține sau este apropiată grupului familial), iar în alte cazuri, victima denotă un comportament dezarmonic sau psihoreactiv și întreține o reacție de tensiune, a cărui agravare se complică prin reacția de impact;

Atitudinea patologică motivată cu inducție activă spre conflict, în care victima, în asemenea relații, manifestă o durabilă malignitate comportamentală, cînd este o structură dezarmonică impulsivă, cu degradarea narcomanică a personalității.

Atitudinea activă de inducție patologică reciprocă, în condiții de regim instituționalizat, în care victima poate face parte din însuși grupul patogen.

Interpretarea sistemică și multiaxială a factorilor de risc victimal, ca un model antropologic utilizat în comisiile expertale, asigură o triplă valoare praxiologică psihosocială:

a) cunoașterea factorilor de risc victimal asigură o bună protecție a victimelor potențiale;

b) modelul de detașare analitică a factorilor de risc victimal oferă practicienilor instrumente valide de influențare, îndrumare și dirijare a comportamentelor victimale;

c) în această manieră de abordare, protecția victimelor și sistemul factorilor de risc victimal apar proiectate dichotomic:

ca o problemă de apărare și protecție socială, ca o acțiune individuală de autoapărare.

În concepția Școlii de Psihiatrie din Iași, analiza motivațională și cea victimologică, în expertiza psihiatrică, corespunde unui concept medical integrativ, antropologic și social, care operează asupra fenomenologiei psihice prin criterii relaționale sau interacționale.

ASPECTE PSIHOMEDICALE ALE PERTURBĂRII LIMITEI DE INTEGRARE A PERSONALITĂȚII EXECUTANTULUI PE DURATA PROGRAMULUI DE LUCRU

Dimensiunea interdisciplinară a conținutului psihologic cuprins în sistemul complex «om—mașină—mediu» în industrie, în noua viziune determinist științifică constructivistă despre personalitatea bio-psiho-socială, fundamentată de Școala de Psihiatrie din Iași înseamnă aprecierea, localizarea și ameliorarea limitei de integrare a personalității executantului pe durata programului de lucru.

În conturarea și delimitarea coordonatelor conținutului psihologic al ergonomiei trebuie încercată și acceptată ideea depășirii fazei experimentului psihologic clasic, conceput în scopul modelării de către experimentator a condițiilor stimulatoare, adică variabila independentă și observarea, aprecierea, detașarea și extragerea modificărilor diferențiate apărute în sistemul activității psihice a executantului, adică variabila dependentă. Descoperirea și aprecierea semnificativă a celor două variabile constituie doar o condiție necesară a experimentului științific, dar nu și suficientă în cercetarea ergonomică, atît timp cît variabila dependentă a elementelor funcționale structurate în sistemul «om—mașină—mediu» nu o constituie variabila personalității umane.

Susținînd și plecînd de la acest punct de vedere și model interdisciplinar de abordare a personalității umane, cu privire la metodologia organizării și desfășurării unui experiment științific, s-a reușit să se proiecteze și să se valideze un real experiment ergonomic cu un aparent conținut psi-

hologic, la un număr de 27 locuri de muncă și operații de bază din industria bumbacului, ce se caracterizează în mare parte prin specificul feminin al forței de muncă, activitate în trei schimburi, ritm impus, poziție ortostatică de tip marșrut cu zonă de deservire multiplă, în care punctele de comandă ale mașinii trebuie sincronizate cu dimensiunile antropometrice, cu o ambianță uzinală și microclimatul industriei impus și cerut de însuși procesul tehnologic, în care solicitările psihice sînt mai mult de natură psihosenzorială și motrică.

În prima etapă s-a administrat unui eșantion de 963 subiecți un grupaj de combinații de teste psihologice de randament, în condițiile normale și obișnuite de laborator, care pun în evidență patru dominante aptitudinale absolut necesare practicării unei meserii din industria bumbacului, și anume: capacitatea funcțională a atenției, autoreglarea ritmului și tempoului personal, dexteritatea digitală și coordonarea manuală. Experimentul a fost continuat pe același eșantion de subiecți, cu aceleași instrumente de investigare psihologică, la locul de muncă a fiecărui executant, fără ca aceștia să fie angajați într-o structură de activitate profesională, unde s-a introdus și adăugat în mod intenționat o nouă variabilă, și anume: condițiile de ambianță uzinală (zgomot, iluminat artificial, cromatică și vibrații) completate de un microclimat industrial (temperatură, umiditate, curenți de aer, pulberi vegetale). În etapa finală s-a proiectat un original experiment ergonomic în care s-au apreciat valorile celor patru dominante aptitudinale, cu aceleași instrumente, aceluiași subiecți, de data aceasta ritmic, din două în două ore, pe durata integrală a programului de lucru în condiții special impuse cînd executanții sînt angajați plenar și participă direct, în condiții de muncă, la o structură de activitate profesională, concretă, conform pregătirii, distribuției și normelor în vigoare.

Pe parcursul celor trei etape ale experimentului general s-au calculat și înregistrat 6 coeficienți de maximă stabilitate, dinamici și statici (validitatea, fidelitatea, sensibilitatea prin medie, prin abateri standard, corelații simple și canonice), coeficienți care, pe de o parte, asigură și trebuie să asigure în orice moment capacitatea și puterea de diagnosticare și prognosticare ale instrumentelor de investigare psihologică, iar pe de altă parte, asigură însăși stabilitatea și instabilitatea subsistemului de personalitate cuprins în sistemul «om—mașină—mediu».

Comparînd dinamica celor trei categorii de valori obținute, s-au putut constata cu ușurință unele modificări pro-

gresive, de la o față la alta a experimentului, caracterizate printr-o instabilitate și abatere de la medie a corelațiilor semnificative. Deci, rezultatele înregistrate prin instrumentele de investigare psihologică, la anumite intervale de timp, și-au schimbat valorile, în acel moment pierzîndu-și calitatea inițială de diagnostic și prognostic ale normalității nesolicitate, înregistrînd și localizînd în faza experimentului ergonomic însuși fenomenul de perturbare a limitelor admise și normale de integrare a personalității executantului într-o structură complexă de activitate profesională.

Prin intermediul celor 6 coeficienți de maximă stabilitate, în special a celor statici (validitatea și corelația canonică), plasați și distribuiți în funcție de structura activității profesionale pe durata integrală a programului de lucru, au putut fi apreciate și localizate coincidențele globale de perturbare a limitei de integrare a personalității executanților pe durata programului de lucru. Însă această perturbare este strîns legată și determinată nu numai de specificul și încărcătura sistemului «om—mașină—mediu», ci și de diferențierile individuale, analitice și psihogenetice existente în structura fiecărei personalități în parte. Din acest motiv, în una din etapele experimentului nostru ne-am propus și am reușit să delimităm, numai la nivelul cercetării, variabila personalității care favorizează această perturbare, factori care în realitate nu pot fi izolați, ei aflîndu-se într-o dinamică unitară — bio-psiho-socială.

Beneficiînd de un program matematic statistic de abordare interdisciplinară a factorului uman din industrie, s-a reușit să se stabilească indicii de corelații simple și multiple între intensitatea și momentul localizării perturbării limitei de integrare a personalității executantului și diferite variabile funcționale structurate în sistemul personalității:

— variabile legate de starea civilă (sex, vîrstă, experiență și calificare);

— variabile psihologice și fiziologice (inteligența, emoționalitatea, reacțiile afective, oboseala, adaptarea și statutul social, funcția vederii, percepția și motricitatea, atenția, îndemînarea, stabilitatea și coordonarea motorie și vizual motorie, timpul de reacție);

— variabile ale personalității (tipuri și trăsături de personalitate, aptitudini, relații preferențiale de grup);

— alte variabile.

Coeficienții de corelație obținuți și calculați prin metoda produsului au primit valori cuprinse între -1 și $+1$ (valorile pozitive indicînd corelații directe, destul de strînse între

momentul perturbării și variabila individuală diferențiată, iar valorile negative au sugerat o corelație inversă). Coeficienții foarte mici, apropiați mai mult de valoarea 0, nu au sugerat dependențe majore și nu au permis emiterea unor ipoteze, nefiind luați în considerație.

Valorile indicilor și coeficienților de corelație obținuți din programul matematic au fost clasificați astfel:

— valorile cuprinse între 00 și +0,20 au fost considerate corelații care denotă o relație aproape neglijabilă;

— valorile cuprinse între +0,20 și +0,40 denotă o corelație scăzută, existentă, dar mică;

— valorile cuprinse între $\pm 0,41$ și $\pm 0,70$ indică o corelație prezentă, moderată, dar de multe ori semnificativă, care nu trebuie neglijată ci luată în considerație, dar nu generalizată;

— valorile cuprinse între $\pm 0,71$ și $\pm 0,90$ semnalizează o corelație ridicată și semnificativă, cu valoare științifică de generalizare;

— valorile cuprinse între $\pm 0,90$ și ± 1 evidențiază o corelație foarte semnificativă, care poate genera principii și chiar legi.

Prezentăm în ordine factorială valorile distincte obținute prin cercetarea interdisciplinară care și-a propus drept ipoteză găsirea și stabilirea corelațiilor semnificative dintre frecvență, intensitatea și momentul perturbării limitei de integrare a personalității umane pe durata programului de lucru și variabilele independente și diferențiate introduse în calcul matricial.

În funcție de sex, perturbările sînt mai frecvente la executanții de gen feminin ($\rho = +0,78$), decît la cei de sex masculin ($\rho = -0,39$). Numai după o analiză diferențiată a coeficienților înregistrați, am putut deduce că perturbările cele mai numeroase și intensive apar și sînt resimțite la femei în anumite perioade ale ciclului (coincidență semnificativă de 71%). Completînd valorile numerice obținute statistic și cu alte informații deduse și decodificate din chestionare subiective cu răspuns deschis, s-a constatat și verificat că acestea trăiesc senzația unei rezistențe mai scăzute la stările de oboseală și că perturbările înregistrate apar mai numeroase în condițiile prelungirii programului normal de lucru și că de obicei la aceste cazuri, consumul energetic extraprofesional este diferit și mai încărcat decît la bărbați. Clinic personalitatea psihosomatică feminină prezintă și manifestă o mai multă izolare față de mașinile metalice lungi și înalte, față de spațiul mic și limitat dintre mașini

ce s-ar traduce psihoafectiv printr-o așa-numită «teamă», deosebită de cea a bărbaților, putîndu-se chiar vorbi de o stare numită «angoasă feminină tehnologică». Asociați și cu această explicație, putem argumenta și motiva corelația semnificativă pentru perturbări mai frecvente la executanții de gen feminin și prin existența unei «susceptibilități a femeii față de pericolul de intoxicare».

Corelații semnificative și coincidențe evidente pentru momentul perturbării s-au înregistrat la tinerele fete ($\rho = +0,81$), care au obținut la probele de randament rezultate mai slabe în aprecierea capacității funcționale a atenției și la femeile mai în vîrstă ($\rho = +0,89$), datorită scăderii și menținerii insuficiente a dezvoltării psihosenzoriale.

Vîrsta executanților a apărut și ea ca o variabilă ce a determinat anumite departajări și grupări în explicarea diferențiată a fenomenului și momentului perturbării:

— la executanții tineri ($\rho = +0,70$), datorită unor deficiențe de percepție și atenție, lipsă de control, impulsivitate, supraaprecierea puterii musculare și intelectuale;

— la executanții vîrstnici ($\rho = +0,87$), cauzată de unele predominări vizibile ale insuficienței psihomotorii.

Concluzionînd, am putea afirma și susține că intensitatea perturbării în funcție de vîrstă precede un drum similar ogivei Gauss.

Executanții căsătoriți trec și trăiesc mai ușor fenomenul de perturbare ($\rho = -0,24$) față de cei necăsătoriți ($\rho = +0,81$), datorită creșterii și maturizării sentimentului de responsabilitate, de conștientizare la nivelul etajelor superioare ale conștiinței de sine, a sensului axiologic și praxiologic al semnificației protecției (nevoia și necesitatea de protecție impusă și sedimentată de familie și copii, se transferă cognitiv, afectiv și volitiv la locul de muncă).

Între fenomenul de perturbare și nivelul profesional general s-a înregistrat o corelație negativă și puțin semnificativă ($\rho = -0,61$) cu specificația și explicația unor situații de excepție:

— cei calificați sînt mai mult perturbați ($\rho = +0,84$) față de cei necalificați ($\rho = -0,34$), care sînt din ce în ce mai puțin utilizați la mașină;

— în primii ani de calificare se detașează și se manifestă un așa-numit sentiment individual și subiectiv exagerat asupra faptului că în timpul școlarizării s-a primit o pregătire și o instrucție perfectă care nu mai trebuie reconștientizată ($\rho = +0,70$);

— la cei cu înaltă calificare ($\rho = -0,91$) deja s-a sedimentat obiceiul de a fi mai prudenți și mai atenți;

— executanții care au însumat o vechime mai mare la același loc de muncă resimt o perturbare mai mică ca intensitate și mai difuză ca durată ($\rho = +0,42$), deoarece cunosc și stăpinesc mai ușor sfera și conținutul muncii și reușesc să treacă mai ușor peste momentele perturbatoare, evitându-le prin cunoașterea exactă a metodelor de muncă.

Fluctuanții latenți, adică cei care doresc și intenționează permanent să-și schimbe locul de muncă, dar care nu au găsit nici o posibilitate deocamdată și sînt pe poziția de a pleca, resimt perturbarea pe durata programului de lucru ($\rho = +0,79$) la fel ca și fluctuanții veniți din alte părți, din alte sectoare de activitate, care au avut inițial drept motivație fluctuantă găsirea unor satisfacții biologice, psihologice și sociale, dar care nu le-au resimțit la noul loc de muncă ($\rho = +0,78$).

Între rata perturbării limitei de integrare a personalității și nivelul de inteligență nu s-a putut stabili nici o relație ($\rho = -0,18$); unele diferențieri mai sensibile apar doar atunci cînd s-au introdus și luat în calculul statistic numai inteligența logică și cea abstractă. O altă explicație ar fi faptul că inteligența practică este în mai mare parte determinată de unele mecanisme de memorare, iar cei cu un Q.I. nesatisfăcător nu sînt repartizați direct la mașină.

Emotivitatea poate fi considerată pe bună dreptate un element perturbator al plasticității funcționale specifice personalității umane, un adevărat barometru clinic de încărcătură psihopatologică a personalității umane. Corelațiile s-au stabilit între perturbare și emotivitate pentru operațiile cu ritm impus de mașină, unde s-au înregistrat cele mai puternice legături ($\rho = +0,94$). Cu ajutorul chestionarelor clinice, inventarelor și scărilor de personalitate s-a putut reuși să se identifice și să se departajeze existența a cel puțin patru factori care ar favoriza încărcătura maximă a acestei corelații:

- sentimentul de vinovăție ($\rho = +0,86$);
- tendința de impulsivitate ($\rho = +0,81$);
- nervotismul și angoasa ($\rho = +0,71$);
- zbuciumul, neliniștea și starea depresivă ($\rho = +0,70$).

Apreciind rezultatele cercetării noastre cu cele efectuate și obținute în clinica psihiatrică, cu ajutorul instrumentelor de investigare ce evaluează încărcătura psihopatologică a personalității, cazurile ce pot prezenta riscuri de adaptare socio-profesională, s-au obținut următoarele: subiecții înre-

gistrați cu perturbări, aproximativ 10% din durata timpului de lucru, se află și se mențin într-o stare de depresie emoțională care coincide și cu o formă ușoară și voalată de decompensare psihică aptitudinală și atitudinală, care însă nu îmbracă o formă clinică, ci una psihologică conștientizată, legată mai mult de atitudinea sa față de conținutul structurii de activitate profesională. Iată însă un argument în plus că decompensarea într-o viziune ergonomică nu este numai de natură patologică, ci și la limita cu normalitatea în funcție de valoarea încărcăturii suprasolicitărilor cuprinse și încorporate în sistemul «om—mașină—mediu». Am putea afirma existența unei legături dialectice, dinamice, unitare dintre perturbarea aptitudinală și decompensarea aptitudinal-atitudinală, pe de o parte, iar conștientizarea fenomenului de perturbare poate declanșa o stare de decompensare și invers.

Instabilitatea emoțională, gradul de dezvoltare emoțională generală poate avea un rol determinant în declanșarea și exteriorizarea reacțiilor comportamentale, reacții care preced ciclic fenomenul de perturbare ($\rho = -0,74$).

Este cunoscut efectul dezorganizator al stării de oboseală care stă la baza și originea oricărei perturbări ($\rho = +0,79$), însă trebuie acceptate unele delimitări și precizări:

— perturbarea limitei de integrare a personalității executantului pe durata programului de lucru nu trebuie confundată și suprapusă cu oboseala, deși dinamic o presupune. În cursul primelor ore de lucru are loc complicatul proces de asimilare, acomodare, adaptare și integrare a organismului la solicitările sistemului «om—mașină—mediu», însă aceste forme nu trebuie confundate ori identificate cu fenomenul complex de perturbare.

Climatul psihologic socio-afectiv încărcat cu puternice reacții conflictuale se profilează ca un adevărat vector sensibil declanșator în perturbarea limitei de integrare a personalității executantului pe durata programului de lucru ($\rho = +0,69$). Pe de altă parte, dezinteresul și indiferența individului induc negativ perturbarea, iar, pe de altă parte, însăși perturbarea poate declanșa, prin alte mecanisme, apariția unor stări de manifestare a dezinteresului și indiferenței. Raporturile preferențiale ale factorului uman din cadrul grupului dinamic al muncii pot reprezenta o instabilitate emoțională și relațională, instabilitate ce poate crea temporar o imaturizare afectivă slabă a individului la nivelul grupului ($\rho = +0,68$).

Cu ajutorul testelor și matricelor sociometrice s-a putut aprecia statutul diferențial al fiecărui membru în grupul de muncă din care face parte. Statutul sociometric marginal este cel mai ușor perturbat ($\rho = +0,83$) față de cel relațional ($\rho = -0,17$).

Acuitatea vizuală individuală s-a corelat valoric semnificativ și puternic cu perturbarea limitei de integrare sub forma unui raport invers proporțional, cu atât perturbarea individuală este mai puternică ($\rho = +0,78$) și invers ($\rho = -0,48$).

Percepția și motricitatea sistemului motor fac parte din solicitările psihice absolut necesare operațiilor de bază din industria bumbacului. La executanții perturbați s-au obținut rezultate mai puțin bune la probele de percepție și bune la probele motorii ($\rho = +0,70$), deci ultimii acționează mai repede decât percep.

Cu ajutorul probelor individuale și colective de atenție am putut aprecia și cuantifica capacitatea și suplețea funcțională a atenției și apoi separa câteva disfuncții care au favorizat fenomenul de perturbare la o anumită categorie de executanți ($\rho = +0,83$):

- lipsa supleței de «readaptare» a atenției ($\rho = +0,86$);
- căderea preciziei atenției ($\rho = +0,80$);
- incapacitatea și labilitatea de a menține funcțional nivelul atenției ($\rho = +0,78$);
- consecințele neplăcute ale rutinei ($\rho = +0,69$).

Cazurile cu fenomene de perturbare au obținut valori mai mari la probele motorii decât la probele de percepție, iar persoanele neperturbate au obținut mai puține puncte la probele de percepție, ceea ce ne-a justificat să stabilim încă o corelație semnificativă între momentul perturbării, pe de o parte, și îndemnare, stabilitate și coordonare vizual-motorie, pe de altă parte ($\rho = +0,73$).

În programul de corelație s-a introdus ca element individual și diferențial timpul de reacție (reacțiile simplă și complexă). La situațiile cu risc de perturbare se observă o diferențiere semnificativă între coeficienții de abatere în raport cu timpul mediu de reacție. De asemenea s-a înregistrat o corelație destul de semnificativă ($\rho = +0,79$) între indicele de perturbare și timpul de reacție complexă.

Lucrătorii din industria bumbacului, prin specificul mașinilor, au de executat mînuiri de butoane și primesc semnale de execuție amplasate atât pe partea dreaptă, cât și pe partea

stîngă. Din totalul celor perturbați doar 11% dintre stîngaci au sesizat și înregistrat fenomenul de perturbare față de 47% din cealaltă categorie ($\rho = +0,61$).

Dintre cei etichetați drept consumatori de alcool, adică 4,8% din eșantion (de obicei bărbați) au resimțit foarte ușor intensitatea și frecvența perturbării. Cu ajutorul chestionarelor primite s-a constatat și evidențiat o serie de factori favorizanți ai fenomenului de perturbare:

- sentimentul temporar și subiectiv al creșterii randamentului cantitativ și calitativ ($\rho = +0,78$);
- perturbarea temporară și spontană a discernămintului ($\rho = +0,70$);
- scăderea și instabilitatea abilității și dexterității ($\rho = +0,61$);
- aprecierea eronată a vitezei de lucru și a timpului de execuție ($\rho = +0,58$).

În toate cazurile unde au fost înregistrate desincronizări între dimensiunile antropometrice și punctele de comandă ale mașinii (pentru piticism și gigantism) s-au înregistrat valori de corelație cu intensitatea perturbatorie ($\rho = +0,94$ pentru piticism și $\rho = +0,89$ pentru gigantism).

Trăsăturile sintetice ale sistemului de personalitate cu o încărcătură mai densă, care au favorizat atarea de perturbare s-au corelat astfel:

- starea de agitație ($\rho = +0,80$);
- dezorganizare în comportament ($\rho = +0,74$);
- panică, frică, anxietate ($\rho = +0,64$);
- conștientizarea anxioasă a perturbării și frustrarea ($\rho = +0,63$);
- agresivitatea, rigiditatea, incapacitatea de a suporta starea de autoritate, disciplină și ordine ($\rho = +0,83$).

Numai anumite forme de personalitate au fost mai ușor perturbate:

— tipul orientat prea mult spre sine, introvertitul clinic, ce se caracterizează prin imposibilitatea de a stabili cognitiv, afectiv și volitiv relații interpersonale ($\rho = +0,83$), prin insensibilitatea la sentimentele altora ($\rho = +0,80$) și cu capacitatea redusă de a înregistra și fixa mediul ambiant și nu capacitatea sa de adaptare ($\rho = +0,74$); cu lipsă de optimism și încredere ($\rho = 0,71$); cu prezența unui nivel de aspirație de tip infantil ($\rho = +0,68$).

Încercînd o rangare și ordonare a sindroamelor de perturbare, în funcție de intensitate, s-a obținut următorul clasament: neatenție, lipsa de discernămint, sentimentul de in-

dependență socială (înstrăinare), lipsa de sensibilitate față de ceilalți, atitudinea irațională față de ceilalți, atitudinea irațională față de durere, încrederea exagerată, dar nemotivată, în sine și atitudinea socială agresivă, dar greu integrabilă.

În afară de variabilele individuale prezentate, s-a introdus în matricea noastră de corelație o altă variabilă, mai complexă, pe care noi am denumit-o «teama de risc și eșec adaptativ socio-profesional», situație care poate duce chiar la un eșec real ($\rho = +0,61$).

Perturbarea atitudinii apare mai direct, o dată cu conștientizarea fenomenului de perturbare, deoarece acest fenomen se resimte atât la nivelul structurilor analitice de personalitate (structuri aptitudinale), cât și la nivelul structurilor sintetice (structuri atitudinale) în care valoarea lui $\rho = +0,73$.

Alți factori desprinși din chestionarele și interviurile personale au fost corelați cu fenomenul de perturbare, obținând valori destul de semnificative, dar care pot avea o mare doză de subiectivism și pot fi temporare și trecătoare:

- capacitatea insuficientă de adaptare;
- asimilare inexactă în grup;
- izolarea noului angajat;
- dezacord între structurile de grup precise și imprecise;

- tensiuni și dezacorduri între vârste;
- comportament sub formă infantilo-juvenilă, la limite cu patologicul.

S-au înregistrat și situații de executanți perturbați prin rezultatele obținute, dar care nu au resimțit această perturbare ca o necesitate conștientă de autoapărare, fiind cotați de noi, sub aspectul clinic, cu o animozitate paranoică, simptom ce poate duce la o înstrăinare și renunțare la întreaga sa personalitate. La această categorie apar distorsiuni în conținutul mesajelor și o modificare atitudinală față de cel ce primește informația.

Perturbarea personalității poate duce la o perturbare a semnificației «satisfacției muncii», satisfacție care se poate transforma imediat în «insatisfacție», cu care se corelează destul de evident ($\rho = +0,70$).

Prin intermediul unei minifize bio-psihosociale am reușit să cuantificăm anumite trăiri psihice și fizice apărute în momentul perturbării, care au înregistrat dependențe reciproce destul de semnificative: somnolența, halucinația, apa-

tia, nevoia și lipsa de atenție, modificarea pulsului, calitatea randamentului și valoarea rebutului.

De remarcat și subliniat că printre aceste stări nu figurează și «oboseala», atât de discutată și învinuită de multe ori ca factor prim în procesul de asimilare, acomodare, adaptare și integrare. Dacă oboseala ar fi singurul motiv al perturbării limitei de integrare a personalității umane, ori s-ar confunda cu perturbarea, ar însemna ca intensitatea și frecvența perturbării să crească direct proporțional cu durata programului de lucru, din oră în oră, ceea ce nu s-a înregistrat în nici o situație în cadrul experimentului nostru. Oboseala nu trebuie confundată cu perturbarea limitei de integrare, deși dinamic ambele se presupun.

Programul matriceal de corelație a mai selecționat și alte elemente subiective, care nu trebuie neglijate prin faptul că în anumite cazuri pot favoriza direct și indirect procesul complex de perturbare, ce a obținut valori de corelație care pot fi luate în considerație, dar nu pot fi generalizate în totalitate, ci mai mult asociate:

— cei care trăiesc senzația că înainte au lucrat într-un loc «mai bun» față de actualul loc de muncă, pe care îl consideră «mai puțin bun», resimt mai ușor perturbarea mai mult sub aspectul intensității ($\rho = +0,58$), deoarece ei consideră atitudinal noua structură de muncă și mediul ca o «înstrăinare», cauza unor greșeli fluctuante de nonanticipare (de fapt, ei nu apreciază perturbarea, ci o asociază și o transferă);

— cei care au aspirat și s-au calificat printr-un efort instructiv și formativ pentru o meserie dorită și acum practică, datorită unor conjuncturi obiective sau mai puțin obiective, altă meserie, consideră actuala carieră și meserie ca un regret profesional ($\rho = +0,50$), dar în realitate această stare duce la o lipsă de satisfacție motivată, lipsă care poate declanșa, la anumite intervale, stări reale de perturbare;

— persoanele care își reproșează că nu au fost avansate și sînt conștient dominate de existența unei bariere, resimt perturbarea într-o formă permanentă, tensională, voalată și generalizată, declanșatoare de conflicte interne ($\rho = \pm 0,49$);

— personalul în inferioritate numerică în funcție de sex, vîrstă, școlarizare, calificare, sînt mai ușor perturbați (ex. $\rho = -0,39$ pentru femei, față de $\rho = +0,71$ pentru bărbați);

— firma întreprinderii cu tradițiile și reputațiile ei pozitive, negative sau de tip trambulină se corelează și cu perturbarea generală ($\rho = +0,48$);

— nivelul ori tipul de organizare a muncii în schimburi de lucru, și nu conținutul muncii, se corelează mai semnificativ ($\rho = +0,52$). Perturbarea însă nu se corelează cu tura de noapte ($\rho = -0,18$);

— momentul perturbării se corelează cu coincidența maximă a momentului accidentării la nivelul întreprinderii ($\rho = +0,81$).

Din prezentarea valorilor corelațiilor stabilite între momentul și intensitatea perturbării limitei de integrare a personalității executantului pe durata programului de lucru și variabilele individuale și diferențiate ale personalității, putem deduce câteva generalități:

— aprecierea și localizarea perturbării pe durata programului de lucru trebuie proiectată și realizată numai într-o viziune ergonomică;

— modelul bio-psiho-social despre personalitate poate oferi un cadru științific interdisciplinar în abordarea ergonomică diferențiată, în depistarea factorilor biogeni, psihogeni și sociogeni declanșatori de perturbări;

— perturbarea limitei de integrare a personalității este un fenomen normal și nu trebuie confundată cu fenomenul de risc și eșec adaptiv socio-profesional care intră deja în sfera patologicului;

— în corectarea și diagnosticarea situațiilor neergonomice ale sistemului «om—mașină—mediu», disfuncțiile ce apar nu trebuie motivate și cauzate numai de factorii de ambianță, microclimat sau metodă de muncă ci și de factorii individuali de personalitate, de structura analitică, sintetică și psihogenetică a individului și individualității, a persoanei și personalității.

ELEMENTE PSIHOMEDICALE ÎN PROCESUL DE ACOMODARE ȘI ADAPTARE ÎN MUNCĂ

Un aspect psiho-medical ce trebuie avut în vedere este legătura dintre simultaneitate și acomodare, pe de o parte, și gradul de oboseală ale executantului, pe de altă parte.

E stabilit că gradul de oboseală a executantului este determinat de o serie de factori caracteristici obiectelor

muncii și locului de muncă, factori care influențează metoda de muncă ce poate fi practică de executant.

Principalii factori ce provoacă oboseala se pot clasifica în patru grupe:

I. — factori ce acționează asupra sistemului muscular:

solicitarea dinamică;
solicitarea statică;
frecvența mișcărilor;

II. — factori ce acționează asupra sistemului nervos:

încordarea nervoasă;
încordarea organelor de simț;
monotonia muncii;
zgomotul de producție;

III. — factori ce acționează asupra întregului organism:

temperatura;
umiditatea;
radiațiile termice;
rotațiile;
vibrațiile;
șocurile;

IV. — factori ce acționează asupra aparatului respirator

și a organului vizual:
impuritățile din aer;
iluminatul.

Analiza atentă a acestor factori duce la concluzia că reducerea sau eliminarea influenței lor se poate obține pe două căi: proiectarea de metode de muncă cât mai judicioase și acordarea timpului de odihnă corespunzător condițiilor în care executantul își îndeplinește sarcina sa de muncă.

Pentru a atinge acest scop este necesar să se aplice corect și judicios principiile și regulile referitoare la analiza și proiectarea metodelor de muncă și, totodată, să se raționalizeze continuu locul de muncă, ținând seama de influența fiecăruia dintre factorii enumerați.

Solicitarea dinamică se poate măsura, indirect, prin efortul depus de executant, în cursul schimbului, în cazul în care acesta este obligat să se deplaseze, cu sau fără încărcătură, în zona sa de muncă sau în afara acesteia. Este evidentă legătura dintre influența acestui factor și mișcările pe care trebuie să le efectueze, acestea putând fi mai mult sau mai puțin complexe și, ca urmare, având un grad de control mai înalt sau mai scăzut.

Timpul de odihnă, necesar pentru eliminarea oboselii provocată de solicitarea dinamică, variază de la 1% la 6% din timpul productiv (T_p) al activității executantului. De